

Проблема вивчення передового педагогічного досвіду

Ткач Г.В.

Слов'янський державний педагогічний університет

Анотація:

Визначено особливості поглядів вчених на питання визначення сутності передового педагогічного досвіду, його поширення і впровадження в практику роботи навчальних закладів. Визначено основні етапи вивчення передового педагогічного досвіду. Розглянуто особливості кожного з визначених етапів. Дано визначення поняттю передовий педагогічний досвід. Виокремлено основні терміни, що вживаються у теорії та практиці роботи з передовим педагогічним досвідом.

Ткач А.В. Проблема изучения передового педагогического опыта. Выявлены особенности взглядов ученых на вопросы определения сущности передового педагогического опыта, его распространение и внедрение в практику работы учебных заведений. Определены основные этапы изучения передового педагогического опыта. Раскрыты особенности каждого из этапов. Дано определение понятия передовой педагогический опыт. Выделены основные термины, которые употребляются в теории и практике работы с передовым педагогическим опытом.

Tkach A.V. The problem of studying the best educational experience. In this paper the peculiarities of the views of scientists on the issues of determining the essence of good teaching experience, its dissemination and implementation in practice of education. The main stages of studying advanced pedagogical experience. It is shown the features of each stage. It is given the definition of best educational experience. Highlighted key terms that are used in the theory and practice work with the best educational experience.

Ключові слова:

передовий педагогічний досвід, педагоги-новатори, навчально-виховний процес, вища освіта, творчість, ідея, етапи.

передовий педагогический опыт, педагоги-новаторы, учебно-воспитательный процесс, высшее образование, творчество, идея, этапы.

advanced educational experience, teachers-innovators, the educational process, higher education, creativity, idea stages.

Вступ.

Реформування освіти в Україні зумовлює інтенсивні пошуки шляхів трансформування освітнього процесу на гуманістичних засадах, які знаходять своє відображення в освітніх інноваціях, що поширюються внаслідок інноваційної освітньої діяльності. Творче зростання, формування педагогічної майстерності кожного учасника педагогічного процесу, надання вчителю свободи творчого вибору форм, методів, засобів навчання передбачає нові підходи до організації підвищення його кваліфікації – системи методичної роботи. Окремий напрям в інноваційній освітній діяльності займають сьогодні кращі зразки педагогічної праці, що традиційно визначаються як передовий педагогічний досвід.

Теоретичні методичні аспекти передового педагогічного досвіду в Україні висвітлювались в роботах В. Бондаря, П. Жерносека, М. Красовицького, Л. Момота, В. Паламарчук, П. Підласого, М. Ярмаченка та інших. Однак сьогодні в умовах системних зрушень методологічного характеру в педагогіці та суттєвих змін у природі освітнього процесу, модель узагальнення педагогічного досвіду, форми та методи його творчого опанування потребують оновлення.

Необхідність вивчення передового педагогічного досвіду, обґрунтування сутності пояснюється тим, що предметом вивчення поставленої проблеми виступає кращий результативний зразок педагогічної діяльності, його об'єктивне оцінювання з боку науки та сприйняття педагогами – практиками, обґрунтування місця в освітньому просторі України.

Робота виконана за планом НДР Слов'янського державного педагогічного університету.

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Мета статті – систематизувати питання вивчення передового педагогічного досвіду.

Результати дослідження.

Процес вивчення передового педагогічного досвіду є складним тривалим процесом, що має свої етапи, структуру, а також вимагає розуміння терміно-

логії. Значимість виявлення і поширення ефективних освітніх практик учителів, творчих педагогічних колективів визначено на державному рівні й обумовлено необхідністю створення умов для досягнення якісно нового рівня освіти; етапи освоєння досвіду регламентовано у положенні про виявлення, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду, розробленому відповідно до Законів України – «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про дошкільну освіту», – інших законодавчих актів, наказів МОН України та інших центральних органів виконавчої влади. У положенні визначено також порядок виявлення, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду в освітніх закладах.

Вивчення педагогічних джерел довело, що багатий педагогічний досвід — джерело розвитку педагогічної науки, підґрунтя зростання професіоналізму, майстерності вчителів-практиків. Його постійне вивчення, осмислення, оновлення зумовлене змінами парадигм освіти, концепцій навчання й виховання, форм і методів практичної діяльності педагогів. Але часто в практиці роботи загальноосвітніх шкіл він ігнорується, оскільки не у всіх учителів та керівників освітніх закладів сформована потреба та навички щодо його вивчення, застосування, що зумовлює необхідність з'ясування сутності даного феномену.

У науковій літературі існує багато визначень поняття передовий педагогічний досвід. Його розглядають: як практику виховання, освіти і навчання і як результат цієї практики, що проявляється в якостях учнів (Е.Монозсон); як експериментальну діяльність (А.Шиміна); як спосіб фіксації, зберігання й передачі інформації про результати педагогічної діяльності (І.Кривонос); як завершену практику, що проявляється і матеріалізується в різних формах і на різних рівнях (Я.Турбовський) тощо [5, с. 8].

У контексті нашого дослідження викликають інтерес висновки учених, які розробляли питання теорії і методики передового педагогічного досвіду: Ю. К. Ба-

банського, І.Г.Боронілова, В.І.Бондаря, І.Ф.Кривонос, Л.Л.Момот, О.Г.Ярошенко, Л.І.Прокопенко, Я.С. Турбовського та інші [1;3;5]. У своєму дослідженні ми дотримуємося визначення про те, що педагогічний досвід — сукупність знань, умінь і навичок, набутих у процесі безпосередньої педагогічної діяльності; форма засвоєння педагогом раціональних здобутків своїх колег [3].

У ході наукового пошуку встановлено, що передовий педагогічний досвід відображає найбільш актуальні соціальні вимоги сучасного суспільства, забезпечує якісне вирішення завдань удосконалення масової практики, несе в собі елементи новизни у змісті, формах та методах вирішення певних навчально-виховних завдань [1]. Він виступає як організований, цілеспрямований педагогічний процес та його результат, який відображається в якостях особистості школяра [2].

Передовий педагогічний досвід характеризується високою результативністю, творчою новизною, тривалістю функціонування, актуальністю, перспективністю, науковою обґрунтованістю, раціональними витратами часу на досягнення високих результатів [3]. Перспективний педагогічний досвід як система творчої, оптимальної, повторювальної професійної діяльності педагога з елементами новизни, дає стабільні позитивні результати в удосконаленні навчально-виховного процесу.

Аналіз наукових праць, методичних рекомендацій щодо висвітлення досліджуваного питання дозволяє виокремити три відносно самостійні етапи вивчення передового педагогічного досвіду, а саме:

- виявлення досвіду і його оцінка як передового;
- вивчення, поетапне узагальнення й опис;
- поширення та впровадження.

Розглянемо особливості кожного із вказаних процесів. Так, перший етап виявлення передового педагогічного досвіду передбачає розпізнавання позитивного досвіду на основі комплексної оцінки, за допомогою критеріїв та їх показників, які розкривають сутність і зміст практичного досягнення (Ю.К.Бабанський, В.І.Бондар, Е.І.Мосонзон, М.М.Скаткін Ф.Ш.Терегулов ін.) [1; 5; 7]. Виявлення, облік, фіксація та інформування є основою створення інформаційних банків ідей кращої педагогічної практики, укладання картотек передового педагогічного досвіду, зберігання новаторських ідей тощо.

Другий етап – вивчення, узагальнення та опис передового педагогічного досвіду вимагає використання певних дослідницьких прийомів – спостереження, фіксації результатів, експертної оцінки тощо, які є складовими наукового аналізу педагогічного досвіду. Важливу роль відіграє діагностування педагогічного досвіду, спрямоване на визначення його позитивного змісту, способів становлення, об'єктивних можливостей використання в інших умовах та іншими особами і ґрунтується на певній програмі дослідницьких дій. Аналіз педагогічного досвіду істотно впливає на збагачення і розвиток педагогічної науки і практики та водночас сприяє забезпеченню високоякісних результатів у професійній діяльності. Як зазначає О. П. Рудницька, «цей творчий процес характеризується роз-

робкою нових підходів до вивчення окремих питань навчання та виховання, збагаченням засобів, форм, методів педагогічного впливу, інноваційними знахідками» [8, с. 233].

Узагальнення передового педагогічного досвіду означає виявлення основних ідей, на яких побудований конкретний досвід, обґрунтування актуальності, новизни, результативності, стабільності, перспективності, розкриття специфіки умов упровадження нових моделей навчання і виховання, аналіз труднощів, суперечностей, що виникають, індивідуальних особливостей вчителя, а також певних можливостей використання і впровадження досвіду. У результаті узагальнення передового педагогічного досвіду здійснюється вивчення і аналіз стану практики, окремих факторів, явищ і процесів тощо, оформлених у вигляді педагогічних ідей або педагогічної системи [8].

Наступний етап процесу освоєння досвіду обумовлений необхідністю популяризації оригінальної нової педагогічної ідеї і пов'язаний із виконанням дій організаційного характеру, які у педагогічній науці визначають поняттям «поширення». Актуальним є твердження К.Д.Ушинського, який зазначив, що передається не сам досвід, а ідея, думка, виведена з досвіду. Вітчизняні методологи вважають, що життєздатними є лише думки, виведені з досвіду, ідеї, виражені в категоріях науки. Яскрава ділова пропаганда, котра сприяє поширенню та популяризації цінних знахідок, спонукає до стимулу власної праці [5]. Разом із цим, підкреслює М.М.Скаткін, пропаганда передового досвіду є лише початком поширення: впровадження потребує не тільки знання передового досвіду, але і вміння працювати по-новому, воно не виникає само собою, а систематично формується [9].

Упровадження передового педагогічного досвіду відображає обов'язковість дій з реалізації передового педагогічного досвіду; воно неможливе без його впровадження, закріплення у практичній діяльності учителів. На основі синтезу власного досвіду з передовим, засвоєння провідної ідеї досвіду, усвідомлення її значимості у власній діяльності запозичений досвід, в процесі подальшого вдосконалення своєї практики, стає надбанням. Трансформуючи досвід колег у власний досвід, учитель розвиває різні його аспекти, використовує та реалізує ті чи інші досягнення, які задовольняють потреби сучасної педагогічної практики. Досвід, призначений для впровадження, повинен мати високий ступінь узагальнення з описом алгоритму послідовних дій, на основі яких його впроваджують [5].

Технологічний цикл роботи з передовим та інноваційним педагогічним досвідом вважається завершеним лише у тому випадку, якщо реалізується модель освоєння цього досвіду професійно-педагогічним співтовариством. У теорії та практиці роботи з передовим педагогічним досвідом найбільш часто вживають такі поняття: «висівання», «розпізнавання», «вивчення», «оцінка», «аналіз», «узагальнення», «опис», «фіксація», «дисиміляція», «трансляція», «розповсюдження», «поширення», «дисемінація», «впровадження», «використання», «обмін», «передавання»,

«зберігання», «вирощування», «ознайомлення», «опанування», «пропагування», «оволодіння», «запозичення», «засвоєння» тощо. Ці терміни не є лексичними еквівалентами, отже вони не несуть однакового термінологічного навантаження. Однак їх гнучке використання у практичній діяльності дозволяє розкрити та збагнути досліджуване педагогічне явище повною мірою. Доцільність вживання того чи іншого терміна зумовлене змістом і завданнями кожного етапу реалізації педагогічних ідей, творчого доробку, що мають адресну спрямованість і практичну вираженість.

Висновок.

Таким чином, передовий педагогічний досвід стимулює творчі пошуки педагогів, сприяє розвитку педагогічної майстерності, педагогічних здібностей, впливає на розвиток педагогічної науки як джерело формування нових наукових завдань. Водночас він стає базою даних для створення досліджень, засобом перевірки цінності їх результатів для практики виховання та навчання підростаючого покоління.

Процес вивчення передового педагогічного досвіду проходить складний тривалий шлях і охоплює широку сферу педагогічної праці вчителя, що починається з вивчення його змісту та завершується ефективною реалізацією ідей у його педагогічному мистецтві з трансформацією у власну методичну систему.

Література:

1. Бабанский Ю.К. Передовой опыт учителей и педагогическая наука / Ю.К. Бабанский //Сов. педагогика. – 1977. – № 11. – С. 43-48.
2. Бондарь В.И. Проблема выявления и обобщения передового педагогического опыта / В.И. Бондарь //Сов. педагогика. – 1979. – № 8. – С. 82-88.
3. Жерносок П. Передовий педагогічний досвід: проблеми пропозиції //Педагогіка і психологія. – 1994. – № 4. – С.111-116.
4. Жерносок П. Науково-методична робота в загальноосвітній школі: Навчально-методичний посібник / П. Жерносок. – К.: ЗМН, 1999. – 160 с.
5. Момот Л.Л. Передовий педагогічний досвід: теорія і практика / Л.Л. Момот. – К.: Рад. Школа. – 1990. – 141 с.
6. Набока Л. Поширення педагогічних ідей в системі післядипломної освіти / Л. Набока, Л. Калініна //Освіта на Луганщині. – 2000. – № 2. – С. 42-47.
7. Паламарчук В.Ф. Проблеми освоєння передового педагогічного досвіду / В.Ф. Паламарчук //Педагогіка. – 1989. – Вип. 28. – С. 81-100.
8. Рудницька О.П. Педагогіка : загальна і мистецька: навчальний посібник / О.П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
9. Скаткин М.Н. Методология и теория обобщения передового педагогического опыта / М.Н. Скаткин. – М.: Педагогика, 1979. – 157 с.

Надійшла до редакції 26.05.2011 р.
Ткач Анна Валерьевна
sport2005@bk.ru